

НЕЗАБУТНІ ІМЕНА

Іван Чуліпа

МИСТЕЦТВОЗНАВЕЦЬ

Мовою барви – мовою душі

(До 95-річчя від дня народження

В. Г. Пузиркова)

Незабаром виповниться п'ятнадцять років, як не стало Віктора Григоровича Пузиркова – народного художника СРСР і України, професора, що віддав понад п'ятдесят років педагогічній роботі в НАОМА. За свій вік (1918–1999) він пройшов славний шлях творчого горіння, залишившись креативною постаттю в історії українського образотворчого мистецтва ХХ століття. Його творчість, як і творчість чи не всіх художників його покоління, що у повоєнні роки впевненою ходою стрімко увійшло в мистецьке життя, виражає провідні тенденції реалістичного мистецтва під прикриттям прикметника “соціалістичний”, які не можна зводити лише до їхньої офіційної одномірності. Щодо цього у В.Пузиркова був свій погляд. “Соцреалізм? – дивувався він, – хто це придумав? Був тільки реалізм як метод. Причому він існує давно, від часів Ренесансу” [1] і щиро зізнавався: “Я вихований на класичних зразках великого мистецтва і вважаю, що перш за все треба добре володіти рисунком, мати міцні основи фаху” [2]. Такі міцні основи він і перейняв у своїх педагогів.

«Мені пощастило з учителями, – з вдячністю згадував Віктор Григорович, – моїми педагогами були видатні художники, дуже різні за своєю творчою манерою.

У Дніпропетровському художньому училищі, де я навчався у 1936 – 1938, викладали М.М.Панін – чудовий живописець, учень І.Ю.Репіна, послідовник педагогічної системи П.П.Чистякова, і П.Я.Альохін – учень І.І.Бродського, О.І.Жирадков – учень скульптора О.Т.Матвеева.

У Київському художньому інституті (1938–1941, 1944–1946) моїми наставниками з живопису були С.М.Єржиковський, О.І.Фомін, В.М.Костецький, Ф.Г.Кричевський, рисунок вів К.М.Єлева. Під час війни я навчався на Українському відділенні об'єднаного Московського художнього інституту в Самарканді та у Всеросійській академії мистецтв у Загорську під керівництвом С.Герасимова та М.Максимова (1942 – весна 1944). Дипломну роботу я писав у майстерні О.О.Шовкуненка» [3].

З особливим пієтетом В.Пузирков згадує Ф.Кричевського, який захопив його “декоративністю й гармонією великих живописних плям,

тональним і колористичним вирішенням” [4] та С.В. Герасимова з його пейзажами, “яким властиві, передусім, великий ліричний настрій, прониклива, щемлива краса природи” [5]. І справді, зачарування обома майстрами, мабуть, залишило слід у підсвідомості й відлунне уже в зрілого Пузиркова ремінісценціями пластичних інтерпретацій великої форми чи камерним звучанням ліричних мотивів.

Втім, майстерність майстерністю, але на неї накладалася ще й ідеологічна доктрина, що вимагала від митців втілювати прищеплювану віру в обіцяне торжество комуністичних ідеалів у відповідні сюжетно-тематичні рамки. Цю ситуацію слушно виправдовує Б.Лобановський: “Щоб нам не говорили про майстрів першого повоєнного десятиліття – пише він, – належить пам’ятати, що люди, які пройшли шляхами війни і перемоги над нацизмом, дуже важко розлучались з ідеалами комунізму, за що віддали своє життя їхні друзі та соратники” [6].

В.Пузирков так само формувався як художник, з такою самою вірою у своєму повсякденному й творчому мисленні, з надіями, яким не дано було справдитися. Боротися за неї – за віру – він і пішов у юному віці зі студентської лави добровольцем на фронт. “Через війну, – ремствував він, – уже у похилому віці, у нас полетіла до бісової матері молодість. Ми не знали її. Надії були зім’яті...” [7]. Тяжко поранений на самому початку війни, опинившись на грані життя і смерті, він мав повне моральне право так заявити. З фізичною чутливістю відчував художник палахкотіння “справжнього побоїща воєнного пекла, коли земля ставала дибом, коли були убиті й поранені, яких виносили з поля бою” [8]. Війна закарбувалася йому не лише тілесними та душевними ранами, але й прикладами випробування високих моральних якостей людини в екстремальних умовах, визначених законами війни. “О войне – пожарищах, о друзьях – товарищах” та інших епізодах війни оповідає художник у віртуальному світі своїх полотен “Нескорені”, 1946; “Чорноморці”, 1947; «Вистояли», 1963; «Безсмертя», 1967; “Солдати” (“Побратими”), 1972; “У землянці”, 1978; “Глуха ніч” (“Вовки”), 1977; “Попереду мир”, 1984; «Вони воювали за Батьківщину», 1977.

Усе це – лише видима частина “айсберга” мистецького надбання В.Пузиркова, що рано принесла йому офіційне визнання й увінчала лаврами двох Державних премій СРСР (1948, 1950) та Державної премії Української РСР ім. Т.Г.Шевченка (1976), і стала хрестоматійною в історії українського живопису другої половини ХХ ст.

Проте творчий простір художника не обмежувався сюжетно-драматичними творами з їхньою здебільшого суворою аурою драматичних колізій. Він щиро заповнився суєттивно-ліричним звучанням у полотнах, що виражають сокровенну інтимність перебування художника сам на сам з природою. “Наша бурхлива дійсність, – зізнавався художник, – часто спонукає мене, особливо, коли я на самоті, зосередитись на природі. Мені співзвучний настрої якогось її стану, кожен мотив має створювати і відповідний стан душі” [9].

У жовтні цього року в кабінеті живопису і композиції НАОМА експонувалася виставка етюдів В.Пузиркова на пошанування 95-річчя від дня народження художника. Ця акція, нехай і дещо скромна як з погляду узвичаєних помпезних ювілеїв, пам'ятних ще з недалекого минулого, виявилась цілком доречною за своєю камерною тональністю. Вона дозволила зазирнути у потаємніші душевні глибини творчого ества художника, віртуальний образ якого подається в офіційно-суворій дистанційованості від повсякденної реальності буття.

Зауважимо, що насправді, окремі твори виставки дещо перевищують рамки поняття “етюд” як поняття перехідного до викінченої картини екзерсису. Досить вже вивірності композиційно-просторової структури, фактури живописного мазка, щоб перше враження вилилося з емоційно-врівноваженою повнотою і завершеністю мотивів. Є у них смуток щемливо-ностальгічної осінньої пори, є щось привабливе якоюсь метафізичною патріархальною незмінністю (те, що саме не заохочувалося офіційними замовниками).

“Я не формально ставлюсь до зображення природи, – наголошував художник. – Часто звертаюсь до морських краєвидів. Це ще з дитинства у мене один з найулюбленіших мотивів” [10]. Тож не випадково В.Пузирков посідає одне з провідних місць в українській мариністиці.

Гармонійно поєднані у цілісний сплав фарби, нанесені короткими рухами пензля чи ударами мастихіна, створюють той емоційний лад, що викликається радістю барв рожево-червонястого морського надвечір'я, білястими туманами світанків чи ізумрудно-прозорою глибокою спіненою хвилями води. Недаремно митець казав, що море він бачить душею [11].

1. *В.Г.Пузырьков* «Надо быть фанатиком...» // Art Line, 1998, № 9 – С.51
2. *Блюміна І.* Пузирков Віктор // Олексій Шовкуненко та його учні: альбом – К.: Мистецтво, 1994 – С. 126
3. *Пузырьков В.* Мысли по поводу реализма и социалистического реализма // Соціалістичний реалізм і українська культура. Книга “Реалізм та соціалістичний реалізм в українському живопису радянського часу. Історія. Колекція. Експеримент.” Матеріали наукової конференції. 3 березня 1999 року – Київ. 1998. – С..56
4. *Пузырьков В.* Там же. – С.56
5. *Пузырьков В.* Там же. – С.56
6. *Лобановський Б.* Український живопис в лабетах перебудов // “Реалізм та соціалістичний реалізм в українському живопису радянського часу. Історія. Колекція. Експеримент.” Матеріали наукової конференції. 3 березня 1999 року – Київ. 1998 – С.70
7. *Пузырьков В.Г.* «Надо быть фанатиком...» // Art Line, 1998, № 9 – С.50
8. *Пузирков В.* Пошуки художнього образу картини «Солдати» («Побратими») // Українська академія мистецтва. – К, 2005 – Вип.12. – С. – 50 – 53
9. *Блюміна І.* Пузирков Віктор // Олексій Шовкуненко та його учні: альбом – К.: Мистецтво, 1994. – С. 126
10. *Блюміна І.* Там же. – С.126
11. *Васильев О.* Дещо про педагогічні і творчі принципи професора В.Г.Пузиркова // Українська академія мистецтва. – К, 2003 – Вип.10. – С. 141